

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПАРТНЕРІВ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ЯК ЧИННИК РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

СЕРІКОВА О. М.

УДК 331.52

Серікова О. М. Соціальна відповідальність партнерів трудових відносин як чинник раціонального використання трудового потенціалу: теоретико-методологічний підхід

У статті розглянуто соціальну відповідальність роботодавця і найманого працівника як складову соціально відповідального бізнесу. Визначено, що вона має бути спрямована на врахування таких компонентів, як впровадження соціальних програм і покращення умов праці; налагодження соціального діалогу; ділове самовдосконалення, що проявляється у відповідальності за результати праці; підвищення відповідальності при виконанні роботи; використання в політиці компанії принципів етичних відносин з працівниками, колегами; сприяння реалізації екологічних програм, відкрите надання інформації про діяльність організації, що впливає на суспільство, економіку, довкілля. Підвищення соціальної відповідальності сприятиме підвищенню рівня використання трудового потенціалу. Особливу увагу приділено екологічній відповідальності бізнесу як складової соціальної відповідальності, що останнім часом набуває актуальності в умовах збільшення екологічних проблем.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу, корпоративна соціальна відповідальність, соціальна відповідальність партнерів трудових відносин, трудовий потенціал, екологічна відповідальність, соціальні програми, етичні відносини.

Рис.: 1. **Бібл.:** 18.

Серікова Ольга Миколаївна – асистент, кафедра обліку та аудиту, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (кв. Молодіжний, 20а, Луганськ, 91034, Україна)

E-mail: olga.mymail@list.ru

УДК 331.52

UDC 331.52

Серікова О. Н. Социальная ответственность партнеров трудовых отношений как фактор рационального использования трудового потенциала: теоретико-методологический подход

Serikova O. M. Social Responsibility of Partners of Labour Relations as a Factor of Rational Use of Labour Potential: Theoretical and Methodological Approach

В статье рассмотрена социальная ответственность работодателя и наемного работника как составляющая социально ответственного бизнеса. Определено, что она должна быть направлена на такие компоненты, как внедрение социальных программ и улучшение условий труда; налаживание социального диалога; деловое самосовершенствование, что проявляется в ответственности за результаты труда; повышение ответственности при выполнении работы; использование в политике компании этических принципов отношений с сотрудниками, коллегами; содействие реализации экологических программ, открытое предоставление информации о деятельности организации, влияющей на общество, экономику, окружающую среду. Повышение социальной ответственности будет способствовать повышению уровня использования трудового потенциала. Особое внимание уделено экологической ответственности бизнеса как составляющей социальной ответственности, что в последнее время приобретает актуальность в условиях увеличения экологических проблем.

The article considers social responsibility of the employer and employee as a component of the socially responsible business. It identifies that social responsibility should be directed at such components as introduction of social programmes and improvement of labour conditions; establishment of the social dialogue; business self-perfection that is realised in responsibility for results of labour; increase of responsibility when performing work; use of ethic principles of relations with colleagues in the company policy; facilitation to realisation of ecological programmes, open presentation of information about activity of the organisation, influencing the society, economy and environment. Increase of social responsibility would facilitate increase of the level of use of the labour potential. Special attention is paid to ecological responsibility of business as a component of social responsibility, which becomes topical today under conditions of growth of the number of ecological problems.

Ключевые слова: социальная ответственность бизнеса, социальная ответственность, социальная ответственность партнеров трудовых отношений, трудовой потенциал, экологическая ответственность, социальные программы, этические отношения.

Key words: social responsibility of the business, social responsibility, social responsibility of labour relations partners, labour potential, ecological responsibility, social programmes, ethic relations.

Рис.: 1. **Библ.:** 18.

Рис.: 1. **Библ.:** 18.

Серікова Ольга Николаевна – асистент, кафедра учета и аудита, Восточноукраинский национальный университет им. В. Даля (кв. Молодежный, 20а, Луганск, 91034, Украина)

Serikova Olga M. – Assistant, Department of Accounting and Auditing, East-Ukrainian National University named after V. Dahl (kv. Molodizhnyy, 20a, 91034, Ukraine)

E-mail: olga.mymail@list.ru

E-mail: olga.mymail@list.ru

Одним із засобів підвищення рівня трудової активності персоналу є забезпечення соціальної відповідальності бізнесу. Це обумовлено тим, що розуміння етичного ставлення до працівників, дотримання їх прав і гарантій у системі соціально-трудова відносин підвищує відповідальність людини та мотивацію до праці. Результатом останнього стане підвищення праці, зацікавленість у подальшому розвитку організації, формування інноваційних і раціоналізаторських пропозицій.

Одночасно слід додати, що соціальна відповідальність, на нашу думку, має бути характерною особливістю не тільки керівництва організації, а й її працівників. Так, процвітання хабарництва, крадіжок, уникнення відповідальності при отриманні сировини невідповідної якості, недотримання умов контрактів з клієнтами, постачальниками тощо сприятиме формуванню негативного іміджу організації та її занепад.

Недивлячись на те, що у керівництва та працівників організації є різні цілі (у працівника – це високий за-

робіток, перспективна кар'єра, підвищення кваліфікації за рахунок підприємства, закордонні відрядження, довга відпустка; у роботодавця – висока кваліфікація працівників, помірна їх оплата, стабільна робота, мінімальне навчання), наявність спільної мети у вигляді ефективного функціонування підприємства та якості життя має сприяти формуванню соціальної відповідальності.

Таким чином, соціальна відповідальність – це взаємне розуміння та дотримання партнерами соціально-трудових відносин принципів соціально відповідально-го бізнесу.

Соціальна відповідальність бізнесу є досить актуальним питанням. Серед зарубіжних науковців, які приділяють увагу даному явищу, слід назвати таких: Т. Бредгард, П. Друкер, А. Керолл, Ф. Котлер, М. Маскон, Дж. Мун, Л. Ненсі. Серед вітчизняних науковців особливо хотілося б відмітити таких, як: О. Грішнова, А. Гриненко, Т. Зоря, А. Колот, О. Леонтенко, В. Нижник, Я. Ільницький, О. Осінкіна, І. Петрова, М. Романюк, Ю. Саєнко, О. Сепанова, О. Філіпченко, П. Яницький та інші.

Пильної уваги як складової соціально відповідального бізнесу заслуговує екологічна відповідальність. Значне коло теоретичних, методичних і практичних питань сталою (екологічно збалансованою) розвитку країни є об'єктом наукових досліджень багатьох науковців: А. Астахова, О. Веклич, В. Волошина, Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, П. Костюка, Ю. Туниці, А. Урсула, В. Шевчука, Л. Шостак та ін.

Відаючи належне виконаним науковим дослідженням, які спрямовані на теоретико-методологічні аспекти визначення корпоративної соціальної відповідальності та оцінювання соціальної відповідальності, особливості формування корпоративної соціальної відповідальності бізнесу, соціальну відповідальність служб персоналу, застосування соціального аудиту в контексті соціально відповідального бізнесу тощо, слід, на наш погляд, з'ясувати сутність соціальної відповідальності роботодавця та працівників організації, що сприятиме розробки діючих заходів щодо підвищення її рівня.

Перш за все, нагадаємо, що соціально відповідальний бізнес – це відповідальність організації, компанії за вплив рішень і дій на суспільство, навколишнє середовище шляхом прозорості та етичної поведінки, яка сприяє сталому розвитку, у тому числі здоров'ю і добробуту суспільства; зважає на очікування зацікавлених сторін; відповідає чинному законодавству і міжнародним нормам поведінки; інтегрована у діяльність організації та практикується в її відносинах [1].

Згідно з Меморандумом про соціальну відповідальність бізнесу, що був прийнятий 16 грудня 2005 р., соціальна відповідальність оцінюється за такими групами показників: відповідальність перед споживачами, відповідальність перед постачальниками, відповідальність перед персоналом, екологічна відповідальність, відповідальність організації перед суспільством.

Водночас корпоративна соціальна відповідальність – це «відповідальність тих, хто приймає бізнес-рішення, за тих, на кого безпосередньо чи опосередковано ці рішення впливають. Соціальна відповідаль-

ність – це концепція, що заохочує компанії враховувати інтереси суспільства, беручи на себе відповідальність за вплив діяльності компанії на споживачів, стейкохолдерів (зацікавлена сторона – особа або група, що має інтерес у рішеннях або діях компанії, організації [2]), працівників, громади та навколишнє середовище в усіх аспектах своєї діяльності» [3].

За визначенням Європейської Комісії («Зелена книга з корпоративної соціальної відповідальності», 2001 р.), корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – це «концепція, згідно з якою компанії інтегрують соціальні та екологічні питання у свою комерційну діяльність та взаємодію із заінтересованими сторонами на добровільній основі». Надзвичайно важливе значення у цій сфері має концепція «потрійного критерію», що містить у собі розширення меж звітності організацій та додання соціальних і екологічних аспектів до фінансових показників діяльності [3].

У Концепції національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні соціальна відповідальність трактується як відповідальність організації за вплив рішень і дій на суспільство, довкілля шляхом прозорості та етичної поведінки, яка: сприяє сталому розвитку, у т. ч. здоров'ю і добробуту суспільства; зважає на очікування зацікавлених сторін; відповідає чинному законодавству і міжнародним нормам поведінки; інтегрована у діяльність організації та практикується в її відносинах [2].

Досліджуючи соціально-відповідальний бізнес, Я. Ільницький пропонує розглядати такі категорії, як соціальна відповідальність, соціально відповідальна діяльність, соціальна відповідальність партнерів у сфері зайнятості населення.

Соціальну відповідальність він трактує як «готовність та усвідомлені зобов'язання партнерів здійснювати соціально відповідальні дії щодо забезпечення зайнятості і відповідати за їх наслідки для соціальних груп населення та соціально-економічного прогресу суспільства в цілому [4, с. 7].

На думку С. Деркача: «Можна знайти кілька підходів до визначення поняття соціально відповідального бізнесу. Перший підхід, коли соціальна відповідальність визначається як діяльність, що спрямована на максимізацію прибутку підприємств. Другий – соціально-економічний, передбачає, що управління повинне виходити за межі створення прибутку та включати захист і підвищення добробуту суспільства. Таким чином, бізнес скорочує свої прибутки, але працює на довгострокову перспективу» [5].

Серед напрямів, викладених в Меморандумі про соціальну відповідальність, виділено: відповідальність перед споживачами, постачальниками, персоналом; екологічну відповідальність, показники відповідального ставлення організації до суспільства.

Досліджуючи питання використання трудового потенціалу підприємства, приділимо увагу даним аспектам оцінювання, які в Меморандумі пропонується проводити за такими показниками, як: споживачі (характеристика обсягу продаж; географічний поділ за рин-

ками), постачальники (вартість усіх придбаних товарів, матеріалів і послуг; відсоток контрактів, за якими було виплачено кошти згідно з домовленостями, за винятком домовлених штрафних санкцій); персонал (політика компанії у сфері оплати праці з поділом за територіально-адміністративними одиницями України та іншими країнами), джерела капіталу (виплати джерелам капіталу з поділом на відсотки за зобов'язаннями та позиками, а також дивіденди за всіма видами акцій із зазначенням будь-якої заборгованості по дивідендах; збільшення/зменшення нерозподілених прибутків наприкінці періоду); екологічна відповідальність (викиди та відходи, що сприяють утворенню парникового ефекту, CO₂, вплив на навколишнє середовище, дотримання екологічних прав громадян, вплив транспорту на навколишнє середовище та т. ін.) [6; 7, с. 64].

У даному аспекті доцільно додати пропозиції А. Керолла, який розглядає головним критерієм розподілу рівень сприйняття власниками і керівниками ідеї соціальної відповідальності підприємства, виділяючи: «корпоративний егоїзм», «розумний егоїзм» і «корпоративний альтруїзм» [8; 7, с. 61].

Водночас він виділяє в системі соціальної відповідальності підприємства такі складові: економічну, правову, етичну, дискреційну (філантропічну) [8, с. 268 – 295].

Узагальнюючи основні принципи корпоративної соціальної відповідальності, відомий науковець А. М. Гриненко виділяє такі: усвідомленість та добровільний характер. У той самий час слід зауважити, що існують норми та правила для обов'язкового виконання. Тому у своїх дослідженнях він наголошує на таких категоріях, як соціальне зобов'язання, під яким розуміє «економічну та правову відповідальність підприємства перед суспільством», соціальне реагування, тобто «добровільна участь підприємства у розв'язанні проблем, які безпосередньо не пов'язані з його діяльністю», і соціальна чутливість – «попередження, профілактика та запобігання можливим негативним наслідкам діяльності підприємства, активний пошук шляхів вирішення соціальних проблем» [7, с. 62].

Опрацювання наукової літератури з питань соціально відповідального бізнесу надало підстави стверджувати, що, здебільшого, ці аспекти пов'язані з відповідальністю такої сторони соціально-трудових відносин, як роботодавці. У той час, як не меншої уваги в системі роботи підприємства та забезпечення принципів соціальної відповідальності заслуговує соціальна відповідальність всіх працівників організації. Тому нами пропонується виділяти та оцінювати таку категорію, як соціальна відповідальність партнерів трудових відносин, особливості якої відображено на рис. 1.

З рис. 1 помітно, що соціальна відповідальність є між сторонами соціально-трудових відносин: роботодавцями та працівниками, що проявляється:

- ✦ з боку роботодавця – у дотриманні прав громадян, Кодексу законів про працю та інших нормативно-правових документів з питань ведення бізнесу;

- ✦ з боку працівника – у відповідальному, добросовісному ставленні до праці, виконання поставлених завдань та функцій.

Не дивлячись на те, що і роботодавці, і працівники мають соціальну відповідальність перед постачальниками, споживачами, суспільством, навколишнім середовищем, вона має певні особливості.

Слід додати, що окремі наукові дослідження вказують на різні погляди українців щодо розуміння сутності соціальної відповідальності. У джерелі [9] зазначено, що 65,5% українців розуміють соціальну відповідальність компанії як впровадження соціальних програм і покращення умов праці, 63,2% під цим розуміють освіту, підвищення кваліфікації, 56,0% – благодійність, 49,5% – використання в політиці компанії принципів етичних відносин, 32,3% – участь у регіональних програмах розвитку, 29,8% – реалізацію екологічних програм, 20,8% – політику дотримання прав акціонерів та інвесторів, 18,7% – відкрите надання інформації про діяльність компанії.

Н. Н. Умаєва, досліджуючи роль людських ресурсів у формуванні сучасної української моделі менеджменту в умовах підвищеної конкуренції, серед ментальних якостей людських ресурсів виділяє: правовий нігілізм, намагання без трудових зусиль досягти винагороди, звичка працювати «аби як», безвідповідальність в системі керування, невміння цінити робочий час [10, с. 100].

На особливу увагу при дослідженні соціальної відповідальності партнерів трудових відносин заслуговує екологічна безпека.

Взагалі за Меморандумом про соціальну відповідальність бізнесу, що прийнята 16 грудня 2005 р., серед груп показників окремо виділяються саме екологічна відповідальність, тобто загальний об'єм використання сировини, енергії, води, загальна кількість викидів, пов'язаних з утворенням парникового ефекту, CO₂, вплив на навколишнє середовище продукції та послуг, перевезень (транспорту), пов'язаних із діяльністю організації, витрати, пов'язані з діяльністю в екологічній сфері, екологічні права громадян та їх дотримання [7, с. 64].

Аналізуючи стан стосовно викидів в Україні, ми проаналізували статистичні дані та прийшли до таких результатів і висновків.

За рівнем надходження забруднюючих речовин та за викидами діоксиду вуглецю в атмосферу від стаціонарних джерел найбільш загрозливий стан спостерігається в Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Запорізькій та Івано-Франківській областях [11, с. 2, 3].

Водночас хотілося б додати, що навіть на значну кількість регіонів у групі з меншими викидами загроза екологічної безпеки залишається актуальною.

До найбільш загрозливих відносяться такі технологічні процеси: внутрішньовиробничі енергетичні виробництва та інші процеси, що пов'язані зі спаленням палива, ливарне виробництво, металообробка конструкцій та окремих деталей, сварочне виробництво, гальванічне виробництво, лакофарбувальне виробництво [12].

Про загрозливий стан у екологічній відповідальності підприємств вказують такі дані (за даними джерел [13]):

- ✦ майже 33,8% технологій, що використовуються на підприємствах України, є потенційно небезпечними з позицій промислових аварій;
- ✦ приблизно 80% населення проживає в екологічно небезпечних регіонах.

Аналіз нормативно-правової бази з питань підвищення екологічної безпеки вказує на певну роботу в цьому напрямі. Так, в Україні діють такі нормативно-правові документи: Наказ Державного комітету статистики від 13 листопада 2008 р. № 452 «Про затвердження

Методики розрахунку викидів забруднюючих речовин і парникових газів у повітря від транспорту», Постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. «Про основні напрями державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.), Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (1994 р.), Закон України «Про поводження з радіоактивними від-

Соціальна відповідальність роботодавця		Соціальна відповідальність працівника
	<i>перед:</i>	
політика компанії у сфері оплати праці, виплати дивідендів, за іншими зобов'язаннями	<i>працівниками/роботодавцем</i>	відповідальне ставлення до функціональних обов'язків, завдань, самовдосконалення
характеристика обсягу продаж, географічний поділ за ринками, якість продукції	<i>споживачами</i>	характеристика обсягу продаж та якості продукції, відповідність якості національним стандартам
вартість придбаних товарів, матеріалів, послуг, відсоток контрактів, за якими було виплачено кошти за домовленостями, за винятком штрафних санкцій	<i>постачальниками</i>	відповідальність при оформленні документообігу з прийняття товарів, послуг, матеріалів, виконання домовленостей за встановленими термінами замовлення та оплати
організація праці, зайнятості, взаємовідносини в колективі, охорона праці, умови праці, рівні можливості, дотримання прав людини, нормативно-правової бази з питань трудового регулювання, соціальне партнерство, етика ведення бізнесу, надання послуг, товарів споживачам відповідної якості, сплата податків, «біла оплата праці»	<i>суспільством</i>	дотримання правил безпеки та охорони праці на виробництві, дотримання прав колег, соціальне партнерство, запобігання хабарництва та корупції, перевірка у постачальників наявності необхідних документів, сертифікатів, надання послуг, товарів споживачам відповідної якості
економне використання сировини, енергії, води, природних ресурсів, контроль над викидами та їх мінімізація, вплив продукції на навколишнє середовище, дотримання екологічних прав громадян, працівників	<i>навколишнім середовищем</i>	формування раціоналізаторських пропозицій, спрямованих на економне використання сировини, енергії, води, природних ресурсів, контроль над викидами та їх мінімізацією, вплив продукції на навколишнє середовище, дотримання екологічних прав громадян

Рис. 1. Особливості соціальної відповідальності партнерів соціально-трудових відносин (розроблено на основі джерела [7, с. 64] з авторським доопрацюванням)

ходами» (1995 р.), Закон України «Про металобрухт» (1999 р.), Закон України «Про відходи» (1998 р.), Закон України «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» (2000 р.), Закон України «Про охорону атмосферного повітря» (1992 р.), Закон України «Про пестициди і агрохімікати» (1995 р.), Водний кодекс України (1995 р.), Кодекс України про надра (1994 р.), Закон України «Про Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами» (2000 р.) та інших нормативно-правових актів [14].

Розроблено проект Кодексу України про відходи, який визначає правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов'язаної із поводженням з відходами.

Хотілося б також згадати проект Концепції Загальнодержавної програми поводження з відходами, яка спрямована на «...вирішення питань щодо критичної ситуації, пов'язаної з відходами – їх утворенням, накопиченням, зберіганням, переробленням, утилізацією та захороненням, що характеризується подальшим розвитком екологічних загроз» [14].

Досліджуючи питання підвищення екологічної безпеки та відповідальності, слід сказати, що в 1997 р. 160 країн світу підписали Кіотський протокол, який зобов'язує індустріально розвинені країни скоротити викиди вуглекислого газу [15]. Даний документ дає певні можливості для забезпечення екологічної безпеки за рахунок такого. По-перше, це надання квот на викиди. По-друге, надання можливості вітчизняним державним і приватним організаціям інвестувати засоби у діяльність з питань зниження парникових газів у країнах, що розвиваються, і заробляти кредити за зменшення забруднення [16, с. 210].

З метою розвитку соціальної та екологічної відповідальності підприємств вкрай важливим є: удосконалення правової бази проектів щодо участі у проектах на отримання квот; покращення інвестиційного клімату та підвищення впевненості західних компаній у своїх вкладеннях у розвиток українських підприємств; впровадження нових технологій; забезпечення інноваційної активності персоналу в напрямі оптимізації технологічного, управлінського процесів.

Водночас для України характерні певні переваги, серед яких таке: «для зменшення викидів вуглекислого газу на одну тону в Україні потрібно витратити 10 – 15 доларів США, у той час, як в Японії – 600 доларів, у країнах ЄС – 270 доларів, у Росії – 20 доларів [16, с. 210].

Слід зауважити, що в забезпеченні цілей екологізації виробництва значна роль належить працівникам з високо розвинутою моральною складовою трудового потенціалу.

На думку, А. І. Білик, екологічна відповідальність – це «... духовна якість особистості, що виражається у ставленні до оточуючого середовища, як частини себе» [17].

О. І. Гулич пропонує розглядати та досліджувати таку категорію, як ємність категорії «екологічно збалансований розвиток» [18, с. 9].

Таким чином, підвищення рівня екологічної відповідальності є можливим за рахунок розвитку, окрім інших, такої складової трудового потенціалу, як моральність.

ВИСНОВКИ

Стратегічний розвиток підприємства вимагає підвищення його екологічної безпечності та відповідальності, що підвищує актуальність розвитку персоналу в напрямі соціальної відповідальності.

Постійні зміни в економіці, удосконалення технологій, інноваційні процеси та інші наведені нами аспекти підвищують акцент на такій складовій розвитку персоналу, як професійне, соціальне навчання на виробництві.

Розвиток персоналу щодо екологічної відповідальності – це системно організований процес безперервного професійного навчання працівників для підготовки їх до виконання виробничих функцій, професійно-кваліфікаційного просування, формування резерву керівників та вдосконалення соціальної структури персоналу з урахуванням принципів екологічної відповідальності бізнесу.

Запровадження заходів забезпечення та підвищення соціальної відповідальності має ґрунтуватися на наявності інформації стосовно рівня соціальної відповідальності та проблем у цьому напрямі, чому має сприяти проведення періодичного оцінювання.

Вищенаведене підводить до розуміння необхідності побудови системи управління, мотивації персоналу, яка основана на принципах соціальної відповідальності, що сприятиме підвищенню рівня використання трудового потенціалу з урахуванням інтересів як роботодавця, так і працівника. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтернет-енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_відповідальність_бізнесу
2. Концепція національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kbs.org.ua/index.php?get=14&id=5817>
3. Інтернет-енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_відповідальність_бізнесу
4. **Ільницький Я. В.** Соціальна відповідальність партнерів у сфері зайнятості населення. [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика / Я. В. Ільницький ; Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2012. – 19 с.
5. **Деркач С.** Соціальна відповідальність бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://stepanderkach.com.ua/socialna-vidpovidalnist-biznesu>
6. Глобальний договір ООН (UN Global Compact, 2000) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : globalcompact.org.ua
7. **Гриненко А. М.** Корпоративна соціальна відповідальність: теоретико-методологічний аспект оцінювання соціальної діяльності / А. М. Гриненко // Формування ринкової економіки : зб. наук. пр. – Спец. вип. Праця в XXI столітті: новітні тенденції, соціальний вимір, інноваційний розвиток : у 2 т. – Т. 2. – К. : КНЕУ, 2012. – 680 с. – С. 58 – 68.
8. **Carroll A. B.** Corporate social responsibility: Evolution of definitional construct / A. B. Corral // Business and Society, 1999. – 38 (3): p. 495.

9. Гуменна О. В. Соціальна відповідальність бізнесу в контексті інноваційного розвитку економіки / О. В. Гуменна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/Ekon/2009_7/09gavdoe.pdf

10. Умаєва Н. Н. Роль человеческих ресурсов в формировании современной украинской модели менеджмента в условиях повышенной конкуренции / Н. Н. Умаева // Бизнес Информ. – 2009. – № 7. – С. 97 – 103.

11. Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферу від стаціонарних джерел у січні – вересні 2012 року. – Експрес-випуск Державної служби статистики України. 30.11.2012 р. № 06.4-34/729 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

12. Дикань В. П. Основы экологии и природопользования : учебное пособие / В. П. Дикань, А. Г. Дейнека, Л. А. Позднякова, И. Д. Михайлов, А. А. Каграманян. – Харьков : ООО «Олант», 2002. – 384 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://uchebnikfree.com/page/dikanuch/ist/ist-3--idz-ax233--nf-48.html>

13. Обзоры результативности экологической деятельности. Украина. Второй обзор / Европейская экономическая комиссия. Комитет по экологической политике. – ООН: Нью-Йорк и Женева, 2007. – 265 с.

14. Електронний ресурс. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

15. Кіотський протокол до Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату : [офіційний переклад від 11.12.1997] / ООН. – 1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.1915.1&nbreak=1>

16. Иванова В. В. Анализ тенденций экологического развития горно-металлургического комплекса Украины / В. В. Иванова // Наука і економіка. – 2010. – № 1 (17). – С. 208 – 218.

17. Білик І. Л. Екологічна відповідальність як духовна якість особистості / І. Л. Білик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/VKPI/FPP/2005-1/01_Biluk.pdf

18. Гулич О. І. Концептуальні засади екологічно збалансованого розвитку курортно-оздоровчих територій [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.10.01 / О. І. Гулич; Інститут регіональних досліджень. Національна Академія наук. – Львів.: [б. в.], 2005. – 28 с.

REFERENCES

Bilyk, I. L. "Ekolohichna vidpovidalnist iak dukhovna iakist osobystosti" [Environmental responsibility as the spiritual quality of the individual]. http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/VKPI/FPP/2005-1/01_Biluk.pdf

Corral, A. B. "Corporate social responsibility: Evolution of definitional construct". *Business and Society*, no. 38(3) (1999): 495.

Derkach, S. "Sotsialna vidpovidalnist biznesu" [The social responsibility of business]. <http://stepanderkach.com.ua/socialna-vidpovidalnist-biznesu>

Dikan, V. P., Deyneka, A. G., and Pozdnyakova, L. A. "Os-novy ekologii i prirodopolzovaniia" [Fundamentals of Ecology and Environmental Sciences]. <http://uchebnikfree.com/page/dikanuch/ist/ist-3--idz-ax233--nf-48.html>

"Globalnyy dogovor OON" [UN Global Compact]. globalcompact.org.ua

Hrytsenko, A. M. "Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist: teoretyko-metodolohichniy aspekt otsiniuvannia sotsialnoi di-

ialnosti" [Corporate Social Responsibility: theoretical and methodological aspects of evaluation of social activities]. In *Formuvannia rynkovoï ekonomiky*. Kyiv: KNEU, 2012.

Humenna, O. V. "Sotsialna vidpovidalnist biznesu v konteksti innovatsiinoho rozvytku ekonomiky" [Corporate social responsibility in the context of innovation development of economy]. http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/Ekon/2009_7/09gavdoe.pdf

Hulych, O. I. "Kontseptualni zasady ekolohichno zbalansovanoho rozvytku kurortno-ozdorovchykh terytorii" [Conceptual principles of ecologically sustainable development of resort and recreational areas]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: spets. 08.10.01*, 2005.

"Internet-entsyklopediia" [Online Encyclopedia]. http://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_відповідальність_бізнесу

lnitskyi, Ya. V. "Sotsialna vidpovidalnist partneriv u sferi zainiatosti naselennia" [Social Responsibility partner in employment]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: spets. 08.00.07*, 2012.

"Internet-entsyklopediia" [Online Encyclopedia]. http://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_відповідальність_бізнесу

"Kiotskyi protokol do Ramkovoï Konventsii Orhantzatsii Ob'iednanykh Natsii pro zminu klimatu" [The Kyoto Protocol to the Framework Convention of the United Nations Convention on Climate Change]. <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.1915.1&nbreak=1>

"Kontsepsiia natsionalnoi stratehii sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu v Ukraini" [The concept of a national strategy for corporate social responsibility in Ukraine]. <http://kbs.org.ua/index.php?get=14&id=5817>

Obzory rezultativnosti ekologicheskoy deiatel'nosti. Ukraina [Environmental Performance Reviews. Ukraine]. Niu-York; Zheneva: OON, 2007.

Umaeva, N. N. "Rol chelovecheskikh resursov v formirovaniï sovremennoy ukrainskoy modeli menedzhmenta v usloviakh povyshennoy konkurentsii" [The role of human resources in the formation of the modern Ukrainian model of management in conditions of high competition]. *Biznes Inform*, no. 7 (2009): 97-103.

"Vykydy zabrudniuiuchykh rehovyn ta parnykovykh haziv u atmosferu vid statsionarykh dzherel u sichni – veresni 2012 roku" [Emissions of pollutants and greenhouse gases into the atmosphere from stationary sources in January – September 2012]. www.ukrstat.gov.ua

Ivanova, V. V. "Analyz tendentsyi ekolohicheskoho rozvytyia hornometallurhicheskoho kompleksa Ukrayny" [Analysis of trends in environmental development of mining and metallurgical complex of Ukraine]. *Nauka i ekonomika*, no. 1(17) (2010): 208-218.